

103204

De ofret seg i «Vin

I disse dager er det 40 år siden det tidligere Sovjetunionen løslot krigsfanger som var tatt under vinterkrigen i Finland. Blant annet unge frontkjempere fra Fredrikstad. I denne artikkelen forteller forfatteren Sven T. Arneberg om en ung Fredrikstad-gutt - her benevnt med dekknavnet "Werner" - som kjempet på tysk/finsk side mot det russiske angrep. Ble tilfangetatt og overlevde 14 år i Stalins fangeleire.

Det står en viss glans over Finlands «Vinterkrig» 1939-40 og de nordmenn som deltok der.

I 1941, bare 15 måneder etter våpenstillstanden mellom Finland og Sovjetsamveldet, begynte den finske «Fortsettelseskrigen». Etterat tyskerne den 22. juni 1941 hadde sat i verk sin «Barbossa»-plan, angrepet på Russland, mente Finland at det hadde en rimelig sjanse til å ta tilbake de avståtte landområdene som gikk tapt i 1940. I denne krigen deltok mellom 1000 og 1200 nordmenn. Ifølge nyere undersøkelser falt ca. 200 av dem. Ikke så mye glans og gloria er blitt dem til del. Dette er praktisk talt et blankt ark i etterkrigstidens historiskrivning. Nå, et halv århundre etterpå, burde dette kapittel få sin plass i vår krigshistorie.

Bokutgivelse

Det er dette tema som blir tatt opp i en bok som Grøndahl og Dreyers Forlag vil gi ut kommende høst. Forfatter er Sven T. Arneberg for Berg i Halden. Det blir hans andre bok med bakgrunn i 2. Verdenskrig. Arneberg har også skrevet endel artikler med lokalt krigshistorisk stoff i Fredrikstad Blad.

Den norske innsatsen skjedde i tilnærmet rene norske avdelinger underordnet den tyske 6. SS-Gebirgsdivision «Nord» i Øst-Karelen, for det meste noen få mil syd for Polarsirkelen. På grunn av landskapets beskaffenhet og ekstreme klimatiske forhold fikk innsatsen en meget spesiell karakter. I et temmelig øde og flatt terreng som veksllet mellom tett skog på fastmark, åpne myrer, større og mindre vann, var det ikke mulig for noen av partene å bygge opp noen fast frontlinje. I stedet bygde man ut støttepunkter, ofte med flere miles mellomrom, på de lave åsryggene som fantes. Ingen av partene kunne hindre motstanderen å sive inn mellom disse punktene og drive oppklaringsvirksomhet bak fiendens rygg.

Et slikt terreng tillot på sommerstid bare relativt korte oppkaringsturer. På vinterstid derimot med godt skiføre, tilfrosne myrer og vann kunne man drive fjernoppklaring 40-50 kilometer bak fiendens stillinger, ofte i temperaturer ned rundt minus 40. Fjernoppklaringen kunne gå

sammenhengende over flere døgn. Forholdsvis sjelden kom det til trefninger mellom oppklaringspatroljene. Under snøsmeltingsperioden var praktisk talt alle bevegelser lammet.

Nordmenn ble involvert i russiske angrep mot tysk, eller norskbesatte støttepunkter, hvor de tilføyde russerne store tap. Spesielt huskes russernes angrep mot Rugosero og Schapkosero.

Det russiske angrepet mot Den norske Skijegerbataljons stillinger på høydene Kaprolet og Hasselmann St. Hansdagen 1944 kom på et beleilig tidspunkt sett fra russisk side. En styrke på et kompani størrelse var nettopp dimettert fra Skijegerbataljonen for godt, de hadde stått sin kontraktstid. En stor del av de øvrige mannskapene som hadde vært ute i lengre tid, enkelte inntil to år, var sendt hjem til Norge på permisjon.

Den svake norske besetningen ble fort omringet av tallmessig overlegne styrker. Etter 2-3 døgnns kamper natt og dag var den norske bataljonen fullstendig opprevet. Ca. 120 nordmenn falt, og ca. 20 gikk i russisk krigsfangenskap. En liten rest slo seg ut av omringningen. Av dem druknet et ukjent antall under forsøket på å svømme over Kapanez-sjøen til egne linjer.

Sven T. Arneberg var ifjor sommer i republikken Karelija og besøkte åstedet for disse kampene. Han traff veteraner fra Den Røde Hær som hadde kjempet mot nordmennene ved Kapanez.

Store tap

Alexei Nikolajewitsch Kusnezow som hadde meldt seg frivillig til armeen som 17-åring, kunne overfor Arneberg bekrefte at også russerne hadde uhyggelig store tap ved Kaprolet og Hasselmann. Hans bataljon av 731. inf. reg. var sammensatt av rester av to nedslitte bataljoner og talte 400 mann da angrepet startet St. Hansdagen 1944. Da det siste avgjørende stormangrepet mot Hasselmann satte inn, var det bare igjen 36 mann av Kusnezows bataljon!

Da Den Norske Skijegerbataljon var re-etablert og kampklar på nytt, kom den finske kapitulasjonen den 4. september 1944. Bataljonen måtte begi seg på den lange fotmarsjen hjem til Norge. Ved juletid ankom den Mysen.

På oppdrag. «Sultne var vi omtrent støtt». Derfor meldte Werner seg frivillig til alle de oppklaringslader og brød, kanskje litt sukkertøy, som fulgte med denne tjenesten. Her en kort pause underveis

Her sto kampene.

«Werner» tilhørte bataljonens 3. kompani som var plassert i stillingen Kaprolat. En liten flokk som greide å komme usett forbi russerne, ble tatt hånd om i finske stillinger etter å ha gått vestover gjennom ødemarka i 12 døgn. Forøvrig ble kompaniet tilintetgjort

Foto: ARKIV

terkrigen»

Foto: ARKIV

patruljer som ble satt opp. Han var i fysisk fin form. Od det som fristet, var ekstrarasjoner av sjokk-
mens lederne gransker kartet.

Foto: ARKIV

Frontkjempere. Bataljonkommandøren, kaptein Frode Halle (l.h.) med noen av sine offiserer i Karelen. Halle utdannet ved Krigsskolen i 20-årene, hadde gjort tjeneste ved Den Norske Legion ved Leningrad, ved Pansergrenaderregiment «Norge» i kamp mot serbiske partisaner, deretter ved samme regiment foran Narva før han overtok som sjef for Skijegerbataljonen i Øst-Karelen. Halle fylte nylig 87 år.

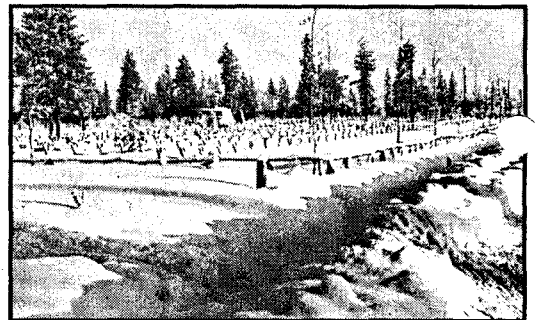

Foto: ARKIV

Krigskirkegård. Nær 200 nordmenn falt under kampene i Karelen. Endel av dem ble gravlagt ved den store tyske krigskirkegården ved Mayweg nordøst for Kiestinki. Men de 120 mann som falt midtsommerdagene 1944 vet ingen hvor ligger begravd. Kanskje i fellesgraver blant 5000 russere på den russiske krigskirkegården i Sosnovyi øst for den gamle frontlinjen?

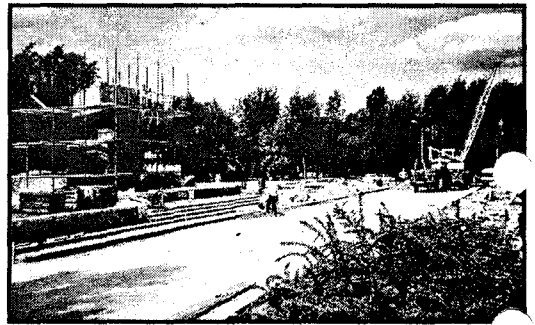

Foto: ARKIV

Minnesmerke. I Petrosavodsk, hovedstaden i samvelderepublikken Karelja, bygges et stort monument over ofrene for Stalin-tiden.

Frontkjempere fra Fredrikstad

En ung Fredrikstad-gutt, knapt 18 år gammel, tilhørte Den Norske Skijegerbataljonens 3. kompani da det ble omringet i stillingene på den lave Kaprolathøyden i Øst-Karelen. Kompaniet var svekket på forskjellige måter.

De fleste fronterfarne offiserene og flere mannskaper var permittert, andre var dimittert for godt. Som befal var det bare tilbake nybakte «junkere» fra offisers-

skolen i Bad Tölz i Bayern. Fredrikstad-gutten, la oss kalle ham «Werner», ønsker av forskjellige grunner ikke å stå frem med full identitet. Han lå sammen med to kamerater i en enslig forpost med mitraljøse foran hovestillingene på Kaprolat. Da ammunisjonen på det nærmeste var oppbrukt, og de fleste av kameratene var falt, ville «Werner» prøve å komme over til nabostillingen Hasselmann på en høyde en kilometer lenger sydøst.

Plutselig merket han et slag mot vestre arm, har han fortalt. En russisk kule hadde slått overarmsbenet tvers av, albuen

havnet oppe i armhulen. Det gjorde ikke så vondt til å begynne med. Han prøvde å lirke armen på plass. Da meldte smertene seg for fullt. Han svimmet av.

Da han kom til seg selv, krydde det av russere overalt. Han bestemte seg. Som SS-mann ville han ikke gå frivillig i russisk langenskap. Etter et mislykket forsøk fikk han ladet, rettet geværløpet mot hjertet. Han fornemmer et brak, et slag i brystet, et avskjedssmil fra kjæresten. Han svever, svever inntil alt blir mørkt og stille.

Men «Werner» overlevde. Godt grokkjøtt og en ukuelig livsvilje som nok ble

sat på mangen prøve, hjalp ham til å overleve ni og et halvt år med sult, savn, sykdom, kulde og lus i Stalins fangehelvete hvor han så mennesker dø som fluer.

«Savn og hjemlengsel kunne være utholdelig. Håp og rykter om hjemsending. Ordre om hjemsending. Kontraordre. Drepende skuffelse. Selvmordstanker oppsto pånytt, men livsviljen seiret.»

I 1953 døde Stalin. Den 28. oktober samme år rullet toget med «Werner» og fire frontkjemperkamerater forbi Kornsjø og inn i Norge....